

збройні конфлікти в сучасних умовах глобалізації створюють значну небезпеку для всього міжнародного співтовариства. Саме тому вдосконалення механізму правового регулювання збройних конфліктів та його систематизація повинні відбуватися з урахуванням сучасних міжнародних викликів і загроз. По-друге, вважається, що нині актуальним завданням органів державної влади України є приведення чинного кримінального законодавства у відповідність до норм МГП та МКП. Водночас побудова повноцінних відносин України з МКС та долучення до системи міжнародної кримінальної юстиції можливе лише через ратифікацію Римського статуту МКС. У цьому контексті слід також враховувати, що побудова відносин з МКС за схемою тимчасової вигідності того чи іншого звернення до МКС та одночасного уникнення повноцінної асоціації з цією поважною міжнародною судовою інституцією закладає небезпечну основу подвійних стандартів кримінального переслідування за міжнародні злочини, у тому числі за скоєння воєнних злочинів.

1. Габрелян Г. В. Правовий захист медичного персоналу під час збройних конфліктів. *Соціально-правові студії*. 2020. Вип. 1 (7). С. 139–145.
2. Бані-Насер Ф. Міжнародно-правовий захист цивільного населення та інших категорій осіб під час збройних конфліктів. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2015. № 6. С. 79–87.
3. Головін А. Захист основоположних прав людини і громадянина під час надання Конституційним судом України офіційного тлумачення положень Конституції та законів України. *Віче*. 2011. 17 (302). С. 13–16.
4. Гуйван П. Д. Застосування європейським судом із прав людини статті 8 Конвенції про захист прав людини під час захисту персональних даних. *Наукові праці Національного університету "Одеська юридична академія"*. 2019. Т. 22. С. 38–46. URL : <https://doi.org/10.32837/npnuola.v22i0.594>.

Грина ЛАНТУХ

старший викладач кафедри
теорії та історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна)

ПРАВОВИЙ ВИМІР БУЛІНГУ: ВІТЧИЗНЯНІ ТА ЗАРУБІЖНІ ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ

Термін «булінг» є похідним від англійського дієслова «to bully». Згідно з Оксфордським словником англійської мови дієслово «to bully» означає «прагнути завдати шкоду, залякувати або примусити до небажаної дії уразливу особу або особу, що сприймається як така» [1]. Кембриджський словник визначає вищезгадане дієслово як «ображати або залякувати когось, хто є меншим або менш впливовим ніж ви, досить часто примушування такої особи до небажаних дій» [2]. Українською мовою відповідний термін тлумачиться як «цькування» або «залякування».

Ще в 1993 році норвезький психолог Д. Ольвеус опублікував визначення поняття булінгу, яке стало загальноприйнятим. Це насамперед навмисна, систематична агресивна поведінка, яка ґрунтується на нерівності соціальної влади або фізичної сили [3]. Водночас варто зазначити, що в національне законодавство всього чотири роки тому було запроваджено таке поняття як «булінг». Хоча саме явище існувало й раніше, у 2018 році воно лише стало предметом законодавчого регулювання: в освітнє законодавство, а також Кодекс України про адміністративні правопорушення було внесено відповідні зміни щодо визначення поняття булінгу та адміністративної відповідальності за його вчинення. Зазначене обумовило те, що переважна більшість наукових досліджень булінгу вітчизняними правниками здійснюється з кінця 2018 року. До цього часу ця проблематика висвітлювалась в межах психологічних і соціологічних наук.

Окремо варто згадати проведене А. Корнійченко дисертаційне дослідження на тему «Адміністративно-правовий механізм запобігання булінгу в Україні» [4], яке є одним із перших в Україні комплексним пізнанням проблематики протидії булінгу у вітчизняних умовах. Автором було висвітлено питання розуміння булінгу, його правової природи. Так, на думку А. Корнійченко, під булінгом слід розуміти «це соціально негативне явище, яке

проявляється у вчиненні систематичних, навмисних, образливих діянь, що зовнішньо виражаються у дії або бездіяльності, одним учасником освітнього процесу (групою таких осіб) – булером (кривдником), стосовно іншого (групи таких осіб) – потерпілої сторони (жертви), мають негативний характер та здійснюються з метою фізичного, психологічного, морального й економічного тиску та характеризуються нерівністю сторін» [4, с. 2].

Таким чином, можна зрозуміти, що проблема поширення булінгу, насильства, агресивного поведіння та заходи протидії за останні декілька років були виведені на загальнодержавний рівень. Зважаючи те що одним із найголовніших пріоритетів вітчизняного законодавства є захист прав дітей, у тому числі за допомогою профілактики правопорушень неповнолітніх, які безпосередньо пов'язані з булінгом, неабиякий інтерес становить досвід зарубіжних держав стосовно цього питання, і насамперед законодавчий.

Так, Канада є однією з перших країн, яка ще в 2011 році на офіційному рівні визнала проблему булінгу та почала розробку відповідного законодавства (Хартії безпечних шкіл) щодо протидії цьому явищу. Урядом провінції Онтаріо було прийнято Закон «Про навчальні заклади» («The Accepting Schools Act») для подальшого створення «режиму» обізнаності стосовно знущань у школах, а також організації навчань з питань запобігання та протидії булінгу. Також здобули неабиякого поширення в засобах масової інформації та друкованих примірниках матеріали про самогубства канадських учнів Джеймі Хаблі з Оттави і Мітчела Уїлсона з Пікерінга, які стали каталізатором для прийняття нового законодавства [5, с. 2].

У Республіці Казахстан використовуються зовсім інші методи, які не закріплені в спеціальних законодавчих нормах про боротьбу з булінгом. Там діє виборний орган, до складу якого входять батьки, що мають високий рівень довіри (не більше чотирьох осіб) – рада батьків. Саме батьківська рада уповноважена на розгляд випадків булінгу за заявою учня-жертви або вчителя, а також забезпечення доведення до стадії виконання санкцій стосовно булера. Як правило, одного прецеденту достатньо, щоб зупинити подальші прояви булінгу у школі [6].

Неможливо обійти увагою й програму «stopbullying.gov», що стартувала у 2018 році у США. Відповідна програма деталізує усі види булінгу, що на сьогодні набувають стрімкого поширення, а також методи стосовно протидії їм. На думку Уряду США, якщо булінгу властива дискримінаційна спрямованість, яка пов'язана з расою, релігією, статтю, національністю жертви, то навчальний заклад, який фінансується з федерального бюджету, зобов'язаний розглянути питання щодо залякування (harassment) як порушення цивільних прав особи [7].

А ось у Великобританії перший Закон «Про боротьбу з булінгом у школах» («Addressing in schools Act» (Northern Ireland)) був виданий у 2016 році. Дія цього Закону поширювалася тільки на Північну Ірландію. Таким чином, відповідно до ст. 1 Закону «Про боротьбу з булінгом у школах» булінг включає «повторне використання будь-якого усного, письмового або електронного повідомлення; будь-яку іншу дію або будь-яку їх комбінацію учнем або групою учнів проти іншого учня або групи учнів з наміром заподіяти моральну або фізичну шкоди цьому учневі або групі учнів» [8].

Отже, здійснивши аналіз світового досвіду у сфері запобігання та протидії булінгу, можемо виокремити деякі напрямки удосконалення адміністративно-правового регулювання суспільних відносин у даній сфері. По-перше, необхідно якнайшвидше розробити та впровадити постійно діючу загальнонаціональну Програму запобігання та протидії булінгу в Україні, яка повинна містити провідні підходи до боротьби з цим негативним явищем. По-друге, багаторівневі та мультикомпонентні інформаційні та превентивні антибулінгові програми в закладах вищої освіти слугували б дуже гарним способом щодо профілактики булінгу. По-третє, приділити належну увагу наданню допомоги, а також захисту осіб, які постраждали від булінгу. Тому доцільно було б розробити відновлювально-реабілітаційні програми, створити належні фінансово-матеріальні та правові механізми запобігання та протидії булінгу в Україні.

1. Main definitions of bully in English. URL : <https://languages.oup.com/google-dictionary-en/>.

2. Meaning of «bully» in the English Dictionary. URL : <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/bully>.

3. Olweus D. *Bulling at school: what we know what we can do*. Malden, MA : Blackwell Publishing, 1993. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/pits.10114>

4. Корнійченко А.О. Адміністративно-правовий механізм запобігання булінгу в Україні: дис. ...д-ра філос. : 081 Право / Центральноукр. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. Кропивницький, 2021.

5. Roher E. M. Suffering in Silence: Teenagers and Suicide. Education law newsletter. Borden Ladner Gervais LLP, 2012. 20 p.

6. Нериз Е. Лучшие методики против буллинга. 2018. URL : [https://www. b17.ru/blog/99006/](https://www.b17.ru/blog/99006/). (дата обращения: 23.02.2021).

7. What is Bullying. (n. d.). Stopbullying.gov. An official website of the United States government. URL : <https://www.stopbullying.gov/bullying/what-is-bullying>. (дата звернення: 23.02.2021).

8. Addressing Bullying in School Act (Northern Ireland). (2016). URL : https://storage.googleapis.com/siteassetsswd/338/downloads/Addressing_Bullying_in_Schools_Act_Northern_Ireland_2016.pdf.

Юлія ЛЕБЕДЄВА

викладач кафедри загальноправових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (м.Дніпро, Україна)

ГЕСТАЦІЙНЕ СУРОГАТНЕ МАТЕРИНСТВО ЯК РЕПРОДУКТИВНЕ ПРАВО ЛЮДИНИ: ПРАКТИКА ЄСПЛ

Гестаційне сурогатне материнство – це допоміжна репродуктивна технологія, за якої сурогатна мати добровільно погоджується виносити та народити дитину, що не матиме з нею біологічного зв'язку і яку потім буде передано на виховання генетичним батькам. Важливо, що сурогатна мати більше не буде пов'язана жодними правами чи обов'язками з такою дитиною [1].

Справи, що стосуються гестаційного сурогатного материнства, пов'язані переважно з положеннями статті 8 (право на повагу до приватного та сімейного життя) Європейської конвенції з прав людини (Далі – ЄКПЛ) [2]. Так, з метою встановлення наявності втручання влади у приватне та сімейне життя заявників та дотримання справедливого балансу порушених інтересів, Страсбурзький суд перевіряє, чи було таке втручання законним, чи переслідувало законну мету і чи було воно пропорційним переслідуванню цілям [3].

Варто зазначити, що ставлення до сурогатного материнства суттєво відрізняється у країнах Європи, що призводить до відмінностей у внутрішніх правових режимах країн-членів Ради Європи. Зіткнувшись із різноманітними підходами, Європейський суд з прав людини (Далі – ЄСПЛ) намагається забезпечити гарантовані ЄКПЛ права у контексті сурогатного материнства. Зокрема, зазначене питання ЄСПЛ було розглянуто у показових справах П. та К. проти Італії [4], М. проти Франції [5] та Л. проти Франції [6].

Справа П. та К. проти Італії стосувалася опіки над дев'ятимісячною дитиною, яка народилася в Росії в результаті договору про гестаційне сурогатне материнство, укладеного між російською жінкою та італійською парою (заявники). Утім, згодом з'ясувалося, що останні не мали біологічної спорідненості з дитиною. Заявники скаржилися, зокрема, на вилучення у них дитини, а також на відмову визнати встановлені за кордоном відносини між батьками та дітьми шляхом реєстрації свідоцтва про народження дитини в Італії [4].

Велика Палата одинадцятьма голосами проти шести констатувала відсутність порушення статті 8 Конвенції. Так, зважаючи на відсутність будь-якого біологічного зв'язку між дитиною та заявниками, коротку тривалість їх відносин з дитиною та невизначеність зв'язків між ними з юридичного боку, а також, незважаючи на наявність батьківського піклування та якість емоційних зв'язків, ЄСПЛ дійшов висновку, що між заявниками та дитиною не існувало сімейного життя. Проте Судом було встановлено, що заходи, які заперечуються, належали до сфери приватного життя заявників. Велика Палата також визнала, що оспорювані заходи переслідували законні цілі запобігання заворушенням та захисту прав і свобод інших осіб [4].

Показово, що Страсбурзький суд вважає обґрунтованим прагнення італійської влади підтвердити виняткову компетенцію держави визнавати законні відносини між батьками та дітьми лише у разі наявності біологічного зв'язку чи законного усиновлення з метою захисту дітей. Велика Палата також визнала, що італійські суди, зробивши висновок про те, що дитині не буде завдано серйозної чи непоправної шкоди внаслідок відлучення, встановили справедливий баланс між різними інтересами, залишаючись при цьому в межах